

MustRead

AKATEMIA, KANSAINVÄLINEN OIKEUS, KONFLIKTIT, UKRAINAN SOTA

Konfliktikierteestä rauhankierteeseen – miten torjua Ukrainan ja Lähi-Idän uudet sodat?

Rauha Ukrainassa ja Lähi-Idässä kuulostaa utopialta. Kun sodat kuitenkin joskus taukoavat, kestävään ja oikeudenmukaiseen rauhanprosessiin pitää sijoittaa yhtä paljon rahaa kuin nyt sotimiseen. Muuten konfliktit jäävät kytemään ja leimahtavat yhä uudelleen, kirjoittaa Outi Korhonen Turun yliopistosta. VAPAA LUKUOIKEUS

Outi Korhonen Turun yliopisto 18.12.2023 6:45

Voiko Ukraina saavuttaa kestäväen oikeudenmukaisuuden ja rauhan tilan, vai onko sen tulevaisuus vuoroin jäänyt, vuoroin purkautuva konfliktikierre, kysyy Outi Korhonen.

Kyynisesti ajatellen on todennäköisintä, että Ukrainan konflikti jatkuu vielä pitkään puolin ja toisin kauhistuttavana verenvuodatuksena sotarikoksineen, siviilien laajamittaisine kärsimyksineen ja ympäristötuhoineen. Konfliktialueiden taloudellinen ja sosiaalinen kehitys on pilattu vuosikymmenien ajalta.

Gazan tämänäykyinen esimerkki puolestaan osoittaa, miten välillä pintatasolla jäätyvä konfliktikierre purskahtaa muutamien vuosien välein esiin yhä epäinhimillisempänä, eikä koston kieltoa muisteta. Koston kierre ruokkii

konfliktikierrettä sukupolviksi eteenpäin. Kansainvälisen sovittelun tehtävä on toimia aktiivisesti ja vaikuttavasti paitsi vihollisuuksien lopettamiseksi myös kestävän rauhan rakentamiseksi.

Rauhakin vaatii rahaa

Jos aktiivisuutta ja vaikuttavuutta mitattaisiin rahassa, voitaisiin vaatia, että länsimaat jatkavat konfliktialueiden avustamista vähintään samalla rahasummalla kuin mitä aseapua on annettu. Kansainvälisen oikeuden yleisperiaatehan on, että konfliktialueille ei viedä hyökkäysaseita, koska niiden katsotaan edistävän väkivaltaisuuksien jatkumista.

Nyt kun aseita viedään enemmän kuin koskaan, myös rauhan rakentamista olisi tehostettava samassa suhteessa. Jos aselepo saavutettaisiin ja kestävään rauhanprosessiin, uhrirahastoihin sekä totuuskomissioiden työhön sijoitettaisiin Yhdysvaltojen ja Euroopan Union satoihin miljardeihin nousevien Ukraina-apupakettien verran varoja ja henkilöresursseja myös sodan tauottua, saataisiin konfliktikierteen katkaisutoimia tehostettua ainakin kymmenkertaiseksi siitä, mitä ne ovat olleet vaikkapa Afganistanissa.

On muistettava, että vuonna 2015 eli vielä Krimin valtauksen jälkeen Euroopan unioni tuki Ukrainan selviytymistä vain noin kahdella miljardilla eli noin prosentilla siitä, mitä maksetaan pääasiassa aseavun muodossa nyt – ilman, että pakotteiden aiheuttamia kustannuksia edes huomioidaan. Tämä ase- ja muun tuen epäsuhta ei ole katkaissut konfliktikierteitä sen paremmin Lähi-idässä, Afganistanissa kuin muuallakaan.

Lännen roolista Ukrainan ja Venäjän konfliktissa voisi puhua paljon; pelkkä sivustakatsoja se ei ole koskaan ollut eikä voi sellaiseksi tulla. Melbournen yliopiston oikeustieteen professori **Anne Orford** on yleisesti kuvannut lännen toimintaa ”muskelihumanitaarisuudeksi”, joka keskittyy näyttävään, kalliiseen, kovaan ja lyhyeen satsaukseen silloin, kuin mediakamerat ovat suuntautuneina johonkin verenvuodatukseen. Huomattavasti halvempi, pehmeiden keinojen ja oikeudenmukaisuuden kokemusten sinnikäs ja pitkäaikainen resursointi ei tietenkään kuulosta raflaavalta eikä valtaa ykkösuutispaikkoja, mutta se olisi ainoa tie ratkaista sekä Ukrainan että moni muukin konfliktikierre.

Rikolliset tuomiolle

Ukrainan historia kietoutuu konflikteihin Venäjän ja lähivaltioiden kanssa tuhannen vuoden ajalta, ainakin ortodoksisen Kiovan Venäjän perustamisesta lähtien. Kansainvälisen oikeuden mukaisesti Venäjän hyökkäystoimet vuodesta 2014 alkaen ovat rikos, ja sellaisina niitä on laajasti arvosteltu.

Mikäli hyökkäyssodan määränneitä henkilöitä saataisiin pidätettyä, heitä voitaisiin syyttää hyökkäyssodasta. Myös kansanmurhaa, väestön, erityisesti lasten pakkosiirtoja ja monia muita sotarikoksia on otettu tutkintaan muun muassa Kansainvälisessä rikostuomioistuimessa.

Valtiojohtajien pidättäminen ei ole yksinkertainen asia, koska he nauttivat immunitetteja virantoimituksessaan pääsääntöisesti myös toimikautensa jälkeen. Kuitenkin viimeistään Chilen entisen diktaattorin **Augusto Pinochet'n** tapauksesta lähtien on todettu, että immunitetista on syytä luopua vakavien rikosten osalta.

Tällöin mikä tahansa valtio voi käyttää yleismaailmallista tuomiovaltaa eli tutkia ja asettaa syytteeseen. Käytännössä tämä yleensä edellyttää, että entinen valtiojohtaja liikkuu toisen valtion alueella, jossa hänet pidätetään.

Myös Kansainvälinen rikostuomioistuin voi tutkia ja syyttää niiden rikosten osalta, joiden tekopaikka on Ukrainassa ja tekoaika 2014 jälkeen. Johtajien lisäksi myös muita sotarikollisia pitäisi tutkia ja syyttää sekä kansallisissa että kansainvälisissä tuomioistuimissa koti- tai ulkomailla.

Toteutuuko oikeus?

Rikosoikeus on kuitenkin hyvin jälkijättöistä. Teko on jo tehty, uhrit ovat kärsineet, usein vuosia on kulunut. Kiinniottamiseen, pidättämiseen, todistamiseen, syytteen nostamiseen, ajamiseen ja tuomion saamiseen liittyy niin paljon epävarmuuksia ja muodollisia vaatimuksia, että harva jaksaa luottaa oikeudenmukaisuuden lopulta toteutuvan kansallisten tai kansainvälisten rikosoikeusjärjestelmien avulla.

Ihmisoikeuspuolella on vireillä tuhansia valituksia sekä valtioiden että yksityishenkilöiden tekeminä. Sekä Kansainvälinen tuomioistuin Haagissa että Euroopan ihmisoikeustuomioistuin Strasbourgissa ovat antaneet väliaikaismääräyksiä Venäjän toimia vastaan, ja ihmisoikeustuomioistuin käsittelee yhä kymmenkuntaa Ukrainan valtion tekemää valitusta.

Tuhannet yksityisten ihmisten tekemät valitukset kuitenkin todennäköisesti jäädytetään, koska Venäjä on sekä eronnut että erotettu Euroopan neuvostosta vuonna 2022 eikä se enää osallistu tämän oikeusjärjestelmän toimintaan. Kun yksilövalitukset jäädytetään, nekään eivät enää edesauta oikeusturvan ja oikeudenmukaisen lopputuloksen toivoa saati kokemusta.

Muodollisoikeudellisten prosessien lisäksi kansainvälinen oikeus tarjoaa muitakin oikeudenmukaisuuden kokemusta edistäviä työkaluja aina sovittelusta totuuskomissioihin, välityspalveluista neuvotteluihin, uhrirahastoihin ja kriisiapuun. Vaikka näitä keinoja usein halveksitaan pehmeinä, ne ovat kuitenkin samalla joustavampia, usein nopeampia ja niiden avulla voidaan saavuttaa suurempi määrä epäoikeudenmukaisuuksista kärsineitä kuin muodollisissa tuomioistuimissa.

Kurjuus ruokkii konflikteja

Sanonnan mukaan uuden konfliktin siemenet on kylvetty edellisessä selkkauksessa. Historia osoittaa, että useimpia sotiin lähtöjä on pyritty oikeuttamaan jonkin aiemman sodan väärinkäytöksillä ja nöyryytyksillä.

Tästä syystä Yhdistyneiden kansakuntien turvallisuusmekanismista tehtiin kollektiivinen eli sellainen, että yhdessä sovitaan, milloin voimaa käytetään. Tällöin yksittäisten valtioiden katkeruudet, johtajien ylilyönnit ja kansan kiihotus eivät ylläpitäisi konfliktikierteitä. Se oli rationaalinen ajatus, jonka käytännön toteutus on kuitenkin onnahdellut kohta 80 vuotta, koska ihmiset eivät käyttäydy rationaalisesti edes maailman korkeimmilla johtopaikoilla, eikä voimankäytön monopoli ole toteutunut.

Konfliktikierteiden perustana on yhteinen kokemus epäoikeudenmukaisuudesta. Konfliktikierteitä ylläpitävät myös niin sanotut monisyiset hätätilat, jotka sisältävät talousvaikeuksia, lamaa, huonoa hallintoa, työttömyyttä, yhteiskunnallista eripuraa, ruoka- ja asuntopulaa, ihmisoikeusloukkauksia, ympäristökatastrofeja, poliittista painostusta, sortoa ja vääristymiä, syrjintää, polarisaatiota, oikeusjärjestelmän toimimattomuutta, korruptiota jne.

Ukrainaa halkovat paitsi miehityslinjat, myös erilaiset taloudellis-poliittiset valtakeskittymät sekä itä- sekä länsiosan maantieteellis-tuotannolliset ja kulttuurisetkin erityispiirteet.

Kun ihmiset eivät voi hyvin eikä heillä ole tehokkaita oikeusturvakeinoja, heidät on helpompi saada pakotetuksi tai yllytetyksi väkivallan ja sodan kannalle. Tästäkin syystä Ukrainan kestävän rauhan polun täytyy keskittyä oikeudenmukaisuuden kokemukseen. Sama koskee palestiinalaisten ja Israelin välistä konfliktia.

Pelkillä aseilla ei rauhaa rakenneta.

Outi Korhonen

Outi Korhonen on Turun yliopiston kansainvälisen oikeuden professori.

Tämän sisällön mahdollistaa Turun yliopisto.
Journalistinen päätösvalta on MustReadin toimituksella.

Tämä artikkeli on julkaistu Creative Commons CC BY-ND 4.0 -lisenssillä.

Tutustu muihin vapaan lukuoikeuden Akatemia-artikkeleihin

Piditkö artikkelista?

**REKISTERÖIDY JA KOKEILE MUSTREADIA
14 PÄIVÄÄ MAKSUTTA**

Keskustelu